

EROL GÖKŞEN (2023) EDEBİYAT MATİNELERİ BİR HAFIZA MEKÂNI
İNCELEMESİ, İSTANBUL: H2O KİTAP, 136 SF., ISBN: 978-605-7637-74- 1.

*S. Dilek YALÇIN ÇELİK**

Edebiyat Matineleri Bir Hafıza Mekâni İncelemesi isimli çalışma, 2023 yılında Dr. Erol Gökşen tarafından yazılmış, Bahanur Garan Gökşen tarafından yayıma hazırlanmış akademik bir incelemedir. Çalışma, H2O Kitap tarafından yayınlanmıştır. Kitap, “Önsöz”, “Giriş”, “Sonuç”, “Kaynakça”, ve “Dizin” dışında üç ana bölümden oluşmaktadır. 136 sayfadır.

Edebiyat Matineleri Bir Hafıza Mekâni İncelemesi özgün bir konuyu ele almaktadır. Türk edebiyatında edebiyatın alımlama biçimlerinden birisi üzerine yoğunlaşan Gökşen, süreli yayınları tararken bu konunun anlamı ve önemini kavradığını ve bu alana yoğunlaştığını dile getirmektedir. 1950’li yıllarda yoğun bir biçimde kültür hayatımızın içerisinde olan edebiyat matineleri tarzındaki etkinliklerin 1930’lu yıllardan beri edebiyatımızda varlığı bu çalışma ile ortaya konulmuştur. Başlangıç dönemi 1930’lu yıllar olmakla birlikte süreç, 1960’lı yılların sonuna kadar getirilmekte, bu tarihten sonra gerçekleştirilen az sayıdaki toplantı da kitaba dahil edilmektedir. Kitapta yöntem olarak toplumsal hafıza kavramından yola çıkılmış, kültürel hafıza ve hafıza mekânları üzerinde durulmuştur. Kültürel bir çözümleme yöntemi ile edebiyat araştırması yapılmıştır.

Kitabın “Giriş” bölümünde çalışmanın konusu ve amacı üzerine bir açıklama yapılmıştır. Şöyle ki: Edebiyat matineleri, Cumhuriyet Türkiye’sinin kültür, sanat ve edebiyat alanındaki gelişmeleri, değerleri halka iletmenin bir yolu olarak ortaya çıkmıştır ve okur-yazar oranı yüksek, nitelikli halk kitleleri yaratmak isteyen Cumhuriyet ideolojisinin bir sonucu olarak 1930’lu yıllardan 1970’li yıllara kadar varlığını ülkemizde hissettirmiştir. Dolayısıyla burada bu etkinliklerin tahlil edilmesi, sadece Türk edebiyatı algısını değil aynı zamanda Türk toplumunun kültürel hafızasını da ortaya çıkartmaktadır. Yöntem olarak ele alınan toplumsal hafıza konusu ise başlangıçta her ne kadar sosyolojinin bir alt alanı ise de zamanla disiplinlerarası bir statüye ulaşmış, antropolojik, tarihi ve edebî incelemelerde de bu yöntem kullanılır olmuştur. Gökşen bu konuda kendisine Maurice Halbwachs ile Pierre Nora’nın çalışmalarını temel almıştır.

Birinci Bölüm, “Toplumsal Hafıza ve Kültürel Hafıza” başlığını taşımaktadır. Kitabın kuramsal açıklamalarının yapıldığı, yönteminin tartışıldığı bölüm burasıdır. Bu konuda yapılmış çalışmaların izi, Batı edebiyatlarında 1902 yılından günümüze kadar sürülmüş, toplumsal hafıza ile kültürel hafıza konuları ile hafıza mekânları kavramları derinlemesine incelenmiştir. Bu bağlamda özellikle üç kavram ayrıca tartışılmaya açılmıştır: “Kuşak”, “anma törenleri” ve “arşivler”. Temel kavramlar böyle olmakla

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / sdilek@hacettepe.edu.tr
/ 0000-0002-9366-8194 Gönderim tarihi: 22/03/2024 Kabul tarihi: 02/06/2024

birlikte her bir kavramın değerlendirilmesinde anlam açıklaması, tarihsel gelişimi ve kavramların günümüzdeki karşılıkları ile tarihteki karşılıklarının karşılaştırılması çalışmaları da yer verilmiştir.

İkinci Bölüm, “Edebiyat Matinelerinin Tarihçesi” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde öncelikli olarak edebiyat matineleri kavramı açıklanmış, edebiyatımızda hemen aynı anlamda kullanılan “edebiyat günü”, “edebiyat gecesi”, “şiir günü”, “şiir gecesi”, “sanat matinesi” gibi kavramlara da yer verilmiştir. Kavram açıklamasından sonra Türk edebiyatında edebiyat matinelerinin tarihî gelişimi anlatılmıştır. “Edebiyat Matinelerinin Öncülleri” alt başlığı altında ele alınan konular şöyledir: “Halkevlerinin Edebiyat Gecesi, Edebiyat Fakültesi’nin Edebiyat Gecesi, Şehir Tiyatrosu’nun Şiir Matinesi”. Bölümün ikinci alt başlığı, “Edebiyat Matinelerinin Seyri”dir. Bu bölüm şu konuları içermektedir: “Edebiyat Matinelerinin Başlaması, Edebiyat Matinelerinin Yaygınlaşması” ve “Edebiyat Matinelerinin Sona Ermesi”dir.

Başlangıç döneminde edebiyat matineleri içerisinde Halkevlerinin Edebiyat Gecesi, Edebiyat Fakültesi’nin Edebiyat Gecesi, Şehir Tiyatrosu’nun Şiir Matinesi öne çıkmaktadır. Halkevlerinin “Dil, Tarih ve Edebiyat” şubeleri 1932 yılından sonra edebiyat matinelerinin oluşumuna öncülük eden birim olma özelliğini taşımaktadır. Bu kültürel faaliyete 1937 yılında Edebiyat Fakültesi ve 1940 tarihinde de Şehir Tiyatrosu matine düzenleyerek katılmıştır. Sonraki dönemlerde lise ve üniversite gibi eğitim kurumları, gazete ve dergi gibi basım yayın dünyasının önemli organları, halkodası gibi büyük şehirler dışındaki yerler, lokaller, birlikler, dernekler gibi birçok ortamda edebiyat matineleri düzenlenmiştir. Kitapta bunlar tek tek ele alınmaktadır. Edebiyat matinelerine yazar ve şairlerin yanı sıra tiyatro oyuncular ve sanatkarlar da büyük destek vermiştir. Kimi zaman anlamlı bulunan kimi zaman da eleştirilen edebiyat matineleri 1960’lı yılların sonlarına doğru eski anlam ve önemini kaybetmeye başlamıştır. Bunda Türkiye’nin sanata ve edebiyata ilgisinin başka alanlara kayması ve kültürel değişim, siyasi koşullar, imza günleri, kitap fuarları gibi unsurlar da önemli bir etmen olarak görülmektedir.

Üçüncü Bölüm, “Hafıza Mekânı Olarak Edebiyat Matineleri” başlığını taşımaktadır: Bu bölümün alt başlıkları şöyledir: “Cumhuriyet Kuşağının Hafızası”, “Törenlerin, Etkinliklerin Hafızası” ve “Edebiyatçıların, Sanatçıların Hafızası”. Bu bölüm kuram ve edebiyat matineleri açısından Türkiye’deki durumu anlatması ve sentez bir yapı oluşturması açısından önem taşımaktadır. Pierre Nora’nın *Hafıza Mekânları* isimli kitabı bu bölümün yazılmasında önemli bir altyapı oluşturmaktadır. Bu kitaptaki kuramsal bilgiler tek tek Türk edebiyatı ile ilişkilendirilerek verilmiştir. Yazar ve şairler açısından edebiyat matinelerine en çok örnek de bu bölümde yer almaktadır. Atatürk devrinin edebiyatı etkilemesi ve o devrin, kültür ve sanat ile edebiyat olaylarına bu perspektiften bakılması önemlidir. Türkiye’de edebiyat matinelerinin kökleşmesinde törenlerin özellikle resmî bayram ve günlerin önemi büyük olmuştur. Kitabın Türk edebiyatı açısından en önemli, renkli ve tipik örneklerinin verildiği bölüm de Edebiyatçıların, Sanatçıların Hafızası” alt başlığıdır. Pek çok yazar ve şair ile hatta edebiyat matinelerini konu alan şiire burada yer verilmiştir. Çalışmanın Sonuç kısmında ise önemli saptamalarda bulunulmuştur. Ayrıca *Edebiyat Matineleri Bir Hafıza Mekânı İncelemesi* isimli çalışmanın zengin bir kaynakçası vardır.

Kitap, Türk edebiyatı araştırmacıları için olduğu kadar disiplinlerarası çalışmalar yapacak olanlar için de önemli verileri içermektedir. Genel olarak Türk edebiyatı çalışmalarında edebiyat tarihleri, yazar ve şairler ile eserler üzerine yapılan değerlendirmeler ön plana çıkartılmaktadır. Bu bakış açısı ve anlayışın bu çalışma ile kırıldığı görülmektedir. *Edebiyat Matineleri Bir Hafıza Mekânı İncelemesi* isimli çalışmada ikincil konumda bulunan metinler, süreli yayınlar taranarak bir dönemin edebiyat anlayışı ile kültürü ve toplum yapısı arasında bağ kurulmaya çalışılmıştır. Bu bakış açısı ile oluşturulan kitap orijinal olup alana önemli bir katkı sağlamaktadır.

Kaynakça

GÖKŞEN, E. (2023). *Edebiyat Matineleri Bir Hafıza Mekânı İncelemesi*. İstanbul: H2O Kitap.